

А. С. Молдағалиева
Г. А. Куаналиева

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТАУ-КЕН ҚҰҚЫҒЫ

Оқу құралы

ӘОЖ 347.2/3(075.8)

М 66

Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті заң факультетінің Ғылыми кеңесі және Редакциялық-баспа кеңесі шешімімен ұсынылған (№6 хаттама 26 маусым 2015 жыл)

Пікір жазғандар:

заң ғылымдарының докторы, профессор *А.Н. Ағыбаев*
заң ғылымдарының кандидаты, доцент *Қ.К. Терлікбаев*
заң ғылымдарының кандидаты, доцент *Б.К. Ильясова*

Молдағалиева А.С.

М 66 Қазақстан Республикасының тау-кен құқығы: оқу құралы / А.С. Молдағалиева, Г.А. Куаналиева. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 120 б.

ISBN 978-601-04-1402-0

Оқу құралы тау-кен құқығының теоретикалық аспектілерін зерделеуге және жер қойнауы саласындағы заңнаманы жетілдіруге арналады.

Аталған еңбекте жер қойнауын пайдалану және қорғау ісінің еркін нарық заңдылықтарына негізделген экономиканы қалыптастыру мен демократиялық даму жолын тандаған Қазақстанның заманауи тарихына қатысты көкейкесті мәселелеріне бағытталған ізденіс нәтижелері ұсынылады. Қолданыстағы нормативтік актілер – нарықтық экономика жағдайында мұнай пайдалану саласындағы қатынастарды тұрақтандырумен байланысты сұрақтарды қамтиды және жер қойнауын пайдалану мен қорғаудағы қатынастарды жетілдірудегі мемлекеттің орны мен рөлін айқындайды. Қазақстан Республикасы тау-кен заңнамасының барлық негізгі бөлімдеріндегі анықтамаларды толық сипаттап, жер қойнауы саласындағы отандық және шетелдік заңнамалардың ерекшеліктерін ашып көрсетеді.

Оқу құралын профессорлық оқытушылар құрамы, ЖОО-ның заң, экономика және аграрлық студенттері, ғылыми қызметкерлері, мемлекеттік орган қызметкерлері, сондай-ақ заңгерлер мен кәсіпкерлер теория мен іс-тәжірибеде қолдана алады.

Автордың редакциясымен шығарылды.

ӘОЖ 347.2/3(075.8)

© Молдағалиева А.С., Куаналиева Г.А., 2016

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2016

ISBN 978-601-04-1402-0

КІРІСПЕ

Еліміздегі тау-кен саласындағы қатынастарды құқықтық реттеу мәселесіне тоқталмастан бұрын қазіргі таңдағы республика шеңберіндегі тәуелсіздік алғаннан бастап қазірге дейінгі табиғи ресурстарды қорғау және табиғи ресурстарға байланысты құқықтық қатынастарды реттеу мәселелеріне қысқаша тоқталайық.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алғалы бері біршама жағдайлар қалыптасты. Мемлекетіміздегі табиғатты қорғау қызметі жоспарлы және кешенді сипат ала бастады. Қазір табиғатты қорғау және табиғи ресурстарды орынды пайдалану, мемлекеттік билік пен басқарудың жоғарғы органдарының басқаруы ғана емес, жергілікті органдардың да негізгі қызмет бағытына айналады. Нарықтық қатынастар жағдайында табиғи ресурстарды қорғауда мемлекеттік басқарудың ролі маңызды екені даусыз. Бұрыннан келе жатқан жоспарлаудың нарықтық артықшылығы туралы теориялық дау-дамайдың толастағаны белгілі. Сондықтан, бүгінгі таңда мемлекеттік реттеу мен нарықтық стихияның арақатынасы туралы практикалық мәселе маңызды болып отыр. Табиғи байлықтарды дұрыс пайдалануды мемлекет тарапынан басқару тұтас әлеуметтік құбылыс ретінде, жалпы қоғамды басқарудағы кең ауқымды жүйенің бір бөлігі болып табылады. Сондықтан табиғи байлықтарды қорғау және пайдалану саласында басқару органдарының пайда болуы мен дамуының өзіндік ерекшелігі бар, күрделі объектімен, яғни табиғатпен байланысты. Онда осы басқарушы органдардың дұрыс қызмет атқаруы мен одан әрі дамуы, негізінен, қоғамдық процестерді басқарудағы міндеттер мен мақсаттардың жүзеге асырылуына тәуелді болады. Әдетте мәселенің осы қырына көңіл бөліне бермейді.

Зерттеушілердің көпшілігі жер, су, орман және тау-кен ресурстарын пайдалану және қорғау саласындағы мемлекеттік басқарудың негіздерін қарастырады. Сөйтіп, табиғат байлықтарын пайдаланудағы басқару мәселелерін, өзіндік ерекшелігі бар тұтас жүйе ретінде табиғаттың сипаты мен ерекшеліктеріне байланыстырып айтады. Осыған орай табиғи ресурстарды пайдалану мен қорғау саласында мемлекеттік басқарудың қажеттілігі туралы тұжырым осы басқарушы жүйенің қажеттіліктерінде ғана негіз-

40. Тункин, Г.И. Вопросы теории международного права. – М., 1962. – 122-136 с.
41. Калининченко П.А., Рашиборская Д.Н. Защита экологических прав в законодательстве Европейского сообщества // Экологическое право. – 2003. – № 2. – С. 55-60.
42. Петров В.В. Правовая охрана природы СССР. – М., 1984. – 229 с.
43. Ерезов А.Е., Мухитдинов Н.Б., Ильяшенко Л.В. Правовое обеспечение рационального природопользования. – Алматы, 1985. – 76 с.
44. Панфилов С.И. Проблемы комплексного освоения недр. – М.: Знание, 1990. – 367 с.
45. Қазақстан Республикасында тау-кен металлургия саласын дамыту жөніндегі 2010-2014 жылдарға арналған Бағдарлама.
46. Қазақстан Республикасының Президенті – Ұлт көшбасшысы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, «Қазақстан-2050» Стратегиясы. 30.10.2012.

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ.....	3
1. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТАУ-КЕН ҚҰҚЫҒЫНЫҢ НЕГІЗДЕРІ	5
1.1. ҚР тау-кен құқығының құқық саласы ретінде түсінігі және қалыптасу тарихы.....	5
1.2. Тау-кен құқығының қағидалары	18
1.3. Тау-кен құқығының қайнар көздерінің түсінігі және оның ерекшеліктері.....	27
1.4. Жер қойнауын пайдаланудың түсінігі және оның түрлері.....	30
2. ҚР ТАУ-КЕН ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ ТҮСІНІГІ, ЖАЛПЫ СИПАТТАМАСЫ ЖӘНЕ МАЗМҰНЫ	35
2.1. Қазақстан Республикасындағы тау-кен қатынастарының түсінігі, құрылымы және мазмұны	35
2.2. Тау-кен қатынастарының субъектілері және объектілері.....	40
3. ТАУ-КЕН ҚАТЫНАСТАРЫН РЕТТЕУДІҢ МЕМЛЕКЕТТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕХАНИЗМІ	51
3.1. Тау-кен қатынастарын мемлекеттік реттеудің түсінігі, мақсаттары.....	51
3.2. Тау-кен құқықтық қатынастары саласындағы мемлекеттік органдардың уәкілеттіктері мен міндеттері	72
3.3. Жер қойнауын пайдалану саласындағы қызметке қойылатын экологиялық талаптар	88
3.4. Жер қойнауын пайдалану саласындағы лицензиялау	90
4. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ТАУ-КЕН ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАТЫНАСТАРЫН БОЛАШАҚТА ДАМУЫ ЖӘНЕ ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	94
4.1. Тау-кен құқықтық қатынастарын реттеудегі халықаралық құқықтық тәжірибе (салыстырмалы талдау).....	94
4.2. Қазақстан Республикасында тау-кен құқықтық қатынастарын болашақта дамыту және жетілдіру жолдары.....	105
ҚОРЫТЫНДЫ.....	112
БИБЛИОГРАФИЯЛЫҚ ТІЗІМ	116

Оқу басылымы

Молдағалиева Айжан Сундетовна
Куаналиева Гульдана Амангельдиевна

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ТАУ-КЕН ҚҰҚЫҒЫ**

Оқу құралы

Компьютерде беттеген және
мұқабасын безендірген *Қ. Өмірбекова*

Мұқабаны безендірудегі сурет
www.inform.kz сайтынан алынды

ИБ.№10161

Басуға 09.11.2016 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 ¹/₁₆.
Көлемі 7,5 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылым. Тапсырыс №5151.

Таралымы 50 дана. Бағасы келісімді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі,

050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.